

ASPECTE PRIVIND POLITICA HABSBUGILOR FAȚĂ DE TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1542-1545

ASPECTS CONCERNING THE HABSBUGS POLICY TOWARDS TRANSYLVANIA BETWEEN 1542 – 1545

SUMMARY

The study presents defining elements of the policy promoted by Ferdinand I of Habsburg in Transylvania between 1542-1545. After the events between 1542 –1545, Ferdinand became aware of the fact that getting Hungary represented a matter that was going to take a long period of time and that, at that moment, diplomatic negotiations were the best solution. The diplomats from Vienna became convinced that the only means to ensure the domination of the Habsburgs over Transylvania was the continuation of the negotiations with Queen Isabella and the military intervention in the Principality at the right moment.

Un demers pertinent din punct de vedere științific merit a explica obiectivele și demersurile politice ale Casei de Austria în raport cu Transilvania în perioada amintită incumbă, *ab initio*, câteva precizări preliminare.

În primul rând, reprezentantul cel mai de seamă al politicii habsburgice în Europa Central-Răsăriteană a fost Ferdinand I de Habsburg. Începând cu deceniul al patrulea al secolului al XVI-lea, Ferdinand este cel care deține inițiativa și susține la modul cel mai consistent demersurile politico-diplomatice și militare ale Habsburgilor vizând „moștenirea ungară” de după Mohács (1526)¹. Mai ales după ce împăratul Carol Quintul, fratele său, plasează confruntarea din Ungaria cu otomanii în planul secund al obiectivelor politicii sale externe², Ferdinand se dovedește a fi exponentul cel mai energic al acțiunii antiotomane purtată de creștinătate. Ca atare, a urmări politica Habsburgilor față de Transilvania în perioada pe care o avem în atenție presupune să evidențiem, cu precădere, acțiunile diplomației vieneze coordonate de Ferdinand.

Un al doilea aspect se referă la termenul „Transilvania”. Dacă din punct de vedere geografic termenul „Transilvania” desemnează o realitate exactă, din punct de vedere politico-administrativ termenul nu acoperă o realitate omogenă. Până la 1541 Transilvania a făcut parte din regatul Ungariei. La începutul secolului al XVI-lea în Transilvania funcționau patru „autonomii” pe criterii etnico-teritoriale și/sau politico-juridice: cea săsească, cea secuiască, cea a comitatelor nobiliare maghiare și cea românească (a „țărilor” și/sau a districtelor). Dintre acestea, prima autonomie îmbrăca forma „Universității săsești”, fiind cea mai completă formă de autonomie transilvană, a doua, cea secuiască, era una preponderent teritorial-etnică și administrativă, a treia era una diluată, îmbrăcând forme instituționale, a patra, cea românească, fiind redusă la una locală, teritorial-comunitară. Așadar, până la 1541, Transilvania reprezenta o realitate foarte diversificată din punct de vedere etnico-cultural, teritorial-administrativ și politico-juridic în ansamblul regatului maghiar. La sfârșitul anului 1541 termenul „Transilvania” nu mai avea sensul geografico-etimologic originar. Termenul desemna atunci un conglomerat teritorial cuprinzând Ardealul propriu-zis, o parte a Banatului, *Partium*-ul și câteva comitate la nord-vestul Ardealului. Acestui conglomerat teritorial i s-a impus de către Poarta Otomană un regim nou, de semicucerire³.

Un al treilea aspect: perioada cuprinsă între 1542 și 1545 nu înseamnă, pentru Transilvania, ceva aparte, special, în măsură să-i schimbe, prin evenimentele sale, destinul istoric. Este, mai degrabă, una a începuturilor, a căutărilor, a eforturilor de așezare instituțională, politico-juridică și

¹ Vezi E.D. Petrisch, *Die Ungarnpolitik Ferdinands I. bis zu seiner Tributpflichtigkeit an die Hohe Pforte*, Dissertation, Wien, 1979; Octavian Tătar, *Disputa pentru coroana Ungariei dintre Ferdinand de Habsburg și Ioan Zápolya (1526-1540)*, în *Sargetia*, XXVII/1, 1997-1998, p. 485-511.

² Florentina Căzan, *Gândirea politică a lui Carol Quintul*, în *Analele Universității București*, Seria Istorie, an XXII, 1973, nr. 2, p. 7-25; Eadem, *Divergența de păreri dintre Ferdinand de Austria și Carol Quintul privind Transilvania*, în *loc. cit.*, an XXIII, 1974, nr. 1, p. 15-25.

³ Vezi Konrad Gündisch, *Autonomie de stări și regionalitate în Ardealul medieval*, în vol. *Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie*, Sibiu, 2001, p. 33-54; *Istoria Transilvaniei* (coord. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler), vol. I, Cluj-Napoca, 2003, p. 233-331. În legătură cu disputa istoriografică privind statutul și evenimentele din Transilvania, vezi O. Tătar, *Anul 1541 în istoria Transilvaniei. Aspecte politico-diplomatice și militare*, în *Ziridava*, XXII, 2002, p. 85-109.

teritorială. Este un interval de timp în care se configurează, pe termen lung, statutul Transilvaniei ca problemă a disputei habsburgo-otomane pentru „moștenirea Ungariei”⁴. Faptul că tocmai din această dispută Transilvania își configurează, treptat, noul statut ne îndeamnă să abordăm acest subiect.

Atitudinea Habsburgilor față de Transilvania în anii 1542-1545 este marcată de următoarele aspecte fundamentale:

1. Hotărârea sultanului Süleyman I cu privire la regatul Ungariei în urma campaniei victorioase din 1541. Dezmembrarea statului ungar în 1541 schimba radical datele raporturilor habsburgo-otomane de până atunci.

Pe de o parte, Ferdinand de Austria deținea, la sfârșitul anului 1541, o parte a fostului regat – ocupată în anii confruntării cu Ioan Zápolya pentru stăpânirea țării –, titlul de „rege al Ungariei, Boemiei, Dalmației și Croației” (pe lângă cele de „rege al Romanilor”, „arhiduce de Austria”, „*marchio Moraviae ac Lusatiae et utriusque Silesiae dux*”)⁵ – prin alegerea sa la Pozsony, la 17 decembrie 1526, și încoronarea din 3 noiembrie 1527 de la Székesfehérvár –, tratatul de la Oradea, încheiat cu Ioan Zápolya în februarie 1538⁶, dublat de tratatul de la Gilău din 29 decembrie 1541 cu regina-văduvă Isabella. Aceste aspecte confereau o anumită autoritate și legitimitate acțiunilor sale atât în fața populației fostului regat ungar, cât și la principalele curți regale europene.

Atunci, însă, în confruntarea sa cu Poarta Otomană contau mai puțin titlurile și tratatele, cât sursele efective de putere (politică și materială). Or, din această perspectivă, punctele tari ale lui Ferdinand în politica sa antiotomană erau reprezentate de:

- sprijinul fratelui său, împăratul Carol Quintul, care se putea oricând materializa într-o puternică armată creștină trimisă în Ungaria. Din păcate, cum vom vedea, în anii următori așa ceva nu s-a realizat, cu toate că împăratul era perceput de către Poarta Otomană ca adversarul său cel mai puternic în Europa⁷;

- stăpânirea unor teritorii puternice în Ungaria, îndeosebi a cetăților și localităților cu mare încărcătură simbolică pentru unguri: Esztergom, Visegrád, Tata și Székesfehérvár;

- poziția sa puternică în provinciile ereditare austriece, în Boemia și Moravia, în Croația și Slovenia, fapt ce-i asigura resurse umane și bănești considerabile⁸.

Concomitent, însă, în „bagajul” lui Ferdinand se aflau nenumărate puncte nevralgice, oricând în măsură să se convertească în eșecuri, neputințe și slăbiciuni în confruntarea cu otomanii. Dintre acestea cele mai evidente erau:

- Ferdinand nu se putea baza pe o unitate a creștinătății, îndeosebi pe unitatea spațiului germanic. Reforma îl adusese pe împăratul Carol Quintul în război cu principii protestanți. Toate încercările lui Carol de a ajunge la o înțelegere cu protestanții l-au pus în conflict cu papalitatea, iar permanentul conflict cu regele Franței, Francisc I, i-au diseminat forțele pe mai multe fronturi. Ca rege al Spaniei, Carol și-a orientat efortul politic și militar cu preponderență spre Mediterana apuseană. Așa se face că Habsburgii nu au avut o politică unitară și coerentă în problema otomană din Ungaria, inclusiv în ceea ce privește Transilvania⁹;

- posesiunile sale regale și arhiducate nu constituiau o unitate statală, nici politică, nici etnico-culturală, în măsură să asigure un suport omogen de voință acțiunilor centrale ferdinandiste;

- populația fostului regat al Ungariei își pierduse răbdarea și speranța după aproape douăzeci de ani de confruntări fără succes cu otomanii. O parte importantă a populației regatului de odinioară se îndepărtase de Ferdinand, oricum, ca Habsburg, prost văzut în Ungaria „națională”;

- o anumită miopie a diplomației vieneze imediat după 1541, incapabilă să înțeleagă, din perspectiva dreptului islamic și mentalității otomane, măsurile adoptate de sultan în 1541 cu privire la regatul Ungariei. Pe măsură ce diplomații Casei de Austria la Istanbul au înțeles aceste aspecte ale

⁴ Cristina Feneșan, *Constituirea Principatului autonom al Transilvaniei*, București, 1997, p. 17-55, 79-97; O. Tătar, *Aspecte internaționale ale constituirii Principatului Transilvaniei*, Hunedoara, 2001, p. 131-148.

⁵ R. Gooss, *Österreichische Staatsverträge. Fürstentum Siebenbürgen (1526-1690)*, Wien, 1911, doc. 5, p. 12, doc. 18, p. 95.

⁶ *Ibidem*, doc. 16, p. 65-86.

⁷ C. Brandi, *Charles Quint. 1500-1558*, Paris, 1939; St. MacDonald, *Carol Quintul: suveran, dinast și apărător al credinței: 1550-1558*, București, 1998. Vezi și O. Tătar, *Süleyman I și politica europeană a Imperiului Otoman (1520-1526)*, în *Ziridava*, XXII, 2000, p. 57-71.

⁸ Jean Bérenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor (1273-1918)*, București, 2000, p. 137-171; Erich Zöllner, *Istoria Austriei. De la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, vol. I, București, 1997, p. 207-234.

⁹ Vezi Rodica Ciocan, *Politica Habsburgilor față de Transilvania în timpul lui Carol Quintul*, București, 1945.

practicii politice otomane, negocierile cu Poarta Otomană s-au încheiat într-un demers sistematic, finalizându-se în tratatul din 1547¹⁰;

- o anumită intoleranță religioasă, Ferdinand fiind, ca și întreaga sa familie, un catolic fervent. Acest fapt a însemnat ruptura dintre Ferdinand și reformații din Ungaria, cu cei din Transilvania îndeosebi.

Cât privește Poarta Otomană, ea este nevoită să facă față campaniei ferdinandiste din Ungaria (din mai 1541) – expresie a dorinței lui Ferdinand de a obține coroana „Sfântului Ștefan” după moartea lui Ioan Zápolya, în 1540, profund iritat de alegerea lui Ioan Sigismund, un copilăș de trei luni, ca rege al Ungariei, dar mai ales de refuzul reginei-văduvă Isabella de a recunoaște tratatul de la Oradea din 1538. Victoria oștilor otomane în Ungaria în august 1541, dar mai ales măsurile luate de sultan după ocuparea Budei, și anume:

- proclamarea Ungariei ca drept al sabiei sale, ceea ce însemna respingerea oricăror pretenții ale lui Ferdinand asupra regatului Ungariei¹¹ și, concomitent, anularea actului din 1540 privind recunoașterea lui Ioan Sigismund ca „rege ales” al Ungariei¹²;

- încorporarea în „Casa Islamului” (*dâr-al Islam*), sub forma *Beylerbeylik*-ului Budei a părții centrale și sudice a Ungariei¹³;

- instaurarea unui regim de semicucerire în *Partium*, Banat și Transilvania și instalarea în aceste provincii, cu titlul de *sancakbey* a episcopului Martinuzzi, a comitelui Petru Petrovics și a ex-regelui Ioan Sigismund Zápolya¹⁴, i-au asigurat Porții Otomane o poziție nouă în Europa Centrală, diferită de cea din 1526.

Punctele forte ale Imperiului Otoman în raport cu Habsburgii – deveniți acum adversarii principali și cei mai puternici – decurgeau din următoarele aspecte:

- Imperiul Otoman era instalat în Europa Centrală în mod efectiv, dispunând de baze puternice de atac înspre Viena, între care Transilvania deținea întâietatea ca importanță logistică și strategică¹⁵;

- diplomația otomană reușise o excelentă alianță cu Franța – adversara cea mai redutabilă a Habsburgilor în Europa apuseană –, o permanentă agitare a principilor protestanți, dar și menținerea Poloniei în afara oricărei alianțe creștine antiotomane;

- marea putere economică și militară a otomanilor, superioară oricărui stat creștin al vremii.

Superioritatea otomană s-a dovedit a fi, în anii imediat următori evenimentelor din 1541, nu atât de evidentă cum s-ar părea. Slăbiciunile principale ale Imperiului Otoman se datorau:

- situației generale a Porții Otomane, nevoită să susțină concomitent două fronturi: cel răsăritean, contra Safavizilor șiiți din Iran, în calitatea sultanului otoman de calif și, ca atare, obligat să apere unitatea Islamului, și cel european, contra creștinilor, în calitatea sultanului de principe *gazî* și

¹⁰ E.D. Petrisch, *Der habsburgisch-osmanische Friedensvertrag des Jahres 1547, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, Wien, 38, 1985, p. 49-80; O. Tătar, *Betrachtungen zu den antihabsburgischen Intrigen der Franzosen an der Osmanischen Pforte (1545-1548), widerspiegelt in den Berichten der Österreichischen Diplomaten*, în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Band 42-43, 1999/2000, p. 53-69.

¹¹ Într-o scrisoare adresată lui Ferdinand, redactată în Buda, în septembrie 1541, înmănată solilor ferdinandiști, contele Nikolaus von Salm și Siegmund von Herberstein, sultanul Süleyman I arăta: „Prin mila Domnului, fie El lăudat, prin puterea mea victorioasă și prin sabia mea Ungaria a fost cucerită din nou și a devenit țara mea”. În același document, sultanul îl numește pe Ferdinand „rege al țării Austria”, dându-i de înțeles, în mod expres, că nu-i este recunoscut titlul de rege al Ungariei (Anton C. Schaendlinger, *Die Schreiben Süleymans des Prächtigen an Karl V., Ferdinand I. und Maximilian II.*, Wien, 1983, doc. 2, p. 6).

¹² Într-adevăr, printr-o scrisoare din octombrie 1540, expediată, din Istanbul, regelui Poloniei, sultanul arăta că a hotărât să i se dea fiului regelui defunct „crăia” vilaietului unguresc. „Crăia de acolo a fost dăruită sus-numitului Ștefan (Iștefan) numai pentru hatârul vostru”, îi spunea sultanul regelui Poloniei. Acordând crăia, se arăta în scrisoare, „am dăruit în această privință solilor de acolo împărătescul ahidname” (Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I, 1455-1774, București, 1976, doc. 21, p. 31-34).

¹³ Vezi O. Tătar, *Părți și provincii ale fostului regat maghiar. Statutul lor politico-juridic în secolul al XVI-lea*, în *Acta Musei Porolissensis*, XXIV, 2002, p. 193-226.

¹⁴ Cristina Feneșan, *Începutul dominației otomane asupra Banatului la 1541*, în *Revista Arhivelor*, 64, 1987, nr.1, p. 38-45; Eadem, *Problema instaurării dominației otomane asupra Banatului, Lugojului și Caransebeșului*, în *Banatica*, IV, 1977, p. 223-234.

¹⁵ În acest sens se poate consulta studiul Cristinei Feneșan, *Importanța Transilvaniei pentru planurile de dominație otomană și habsburgică* (Eadem, *Constituirea Principatului autonom al Transilvaniei*, p. 119-132).

Han, obligat, prin urmare, de *șeri'at* să poarte „războiul sfânt” (*djihâd*-ul) împotriva „necredincioșilor” din „Casa războiului” (*dâr-al harb*)¹⁶;

- faptului că nu a putut să atingă pe deplin nici unul din aceste două obiective, ceea ce l-a determinat pe Süleyman I să penduleze, să accepte jumătăți de măsură, fie într-o parte, fie în alta¹⁷;

- inconsecvenței pe „frontul european”, Poarta Otomană susținând trei direcții principale de acțiune: două pe uscat (în Ungaria și nordul Italiei) și una pe mare (în Mediterana apuseană, contra spaniolilor)¹⁸;

- semivictoriei din 1541, dar mai ales imposibilității aplicării atunci, în 1541, a „soluției finale” în Ungaria, părți importante ale fostului regat scăpând controlului efectiv al autorităților otomane.

2. Evenimentele din 1541, dar mai ales eșecul campaniei din Ungaria a oștilor creștine conduse de Joachim de Brandenburg din 1542, l-au convins pe Ferdinand că, pe moment, nu armele sunt în măsură să-i convingă pe otomani să-i cedeze Ungaria, ci mijloacele diplomatice, banii mai ales. Refuzul categoric al Porții Otomane de a negocia cu Ferdinand pe seama unei tranzacții teritoriale în Ungaria, respingerea cu obstinație a oricărei oferte bănești și încăpățănarea sultanului în a nu-i recunoaște lui Ferdinand râvnitul titlu de „rege al Ungariei”¹⁹ l-au determinat pe „regele romanilor” să-și schimbe tactica în raport cu Poarta Otomană: îmbinarea mijloacelor diplomatice cu cele militare și politica „pașilor mărunți” devin coordonatele majore ale noii strategii habsburgice. Obiectivul final – stăpânirea asupra regatului ungar – putea fi realizat prin izbânzi succesive de mai mică amploare. La momentul acela (1541-1542) Transilvania se dovedea a fi teritoriul cel mai propice pentru un astfel de demers, aprecia Ferdinand²⁰.

3. Realitatea însăși din Transilvania, mult diferită după 1541 față de ceea ce fusese în vremea confruntării lui Ferdinand cu regele Ioan Zápolya. Or, din câte se pare, Ferdinand nu a reușit să-și formeze rapid, prin diplomații săi, o reprezentare adecvată despre ce se petrecea aici.

Transilvania era, la începutul anului 1542, un **teritoriu**:

- în care s-a instaurat un regim de semicucerire, imprecis definit de Poarta Otomană încă, oricum unul care plasa Transilvania, ca statut, pe treapta cea mai de jos a teritoriilor din „Casa păcii” (de menționat că atunci Poarta Otomană nu a operat cu această formulă în ceea ce privește Transilvania);

- pus sub autoritatea simbolică a lui Ioan Sigismund Zápolya, *sancakbey*, în limbajul administrației otomane, rege („fiul regelui”, „fiul nostru iubit” etc.), în limbajul diplomației otomane. Din punctul de vedere al guvernării efective, „regele” fiind minor, autoritatea efectivă o deținea episcopul Martinuzzi, ca guvernator (*locumtenens*)²¹;

- în care stările transilvănene au conștientizat rapid lipsa de eficacitate a politicii autoritare a Habsburgilor și intoleranța lor religioasă, dar mai ales au înțeles nevoia de a colabora între ele pentru a evita intervențiile militare externe (românești și otomane), precum și repetarea unui nou război civil intern²².

Începând cu 1542, pe fondul evenimentelor externe legate de confruntarea habsburgotomană, are loc, prin acțiunea efectivă a lui Martinuzzi, o „extensiune” a numelui “Transilvania” asupra altor teritorii, în sensul cuprinderii sub aceeași autoritate a Banatului, *Partium*-ului (aflat deja sub autoritatea efectivă a episcopului de Oradea, stăpân, prin voia sultanului exprimată în septembrie 1541, asupra Oradiei, Băii Mari și Cașoviei) și Ardealului. În acest sens edificatoare a fost Dieta de la

¹⁶ Vezi Viorel Panaite, *Pace, război și comerț în Islam*, București, 1997, p. 82-154.

¹⁷ Aurel Decei, *Istoria Imperiului otoman (până la 1656)*, București, 1978, p. 159-163; Cristina Feneșan, *op. cit.*, p. 21-39.

¹⁸ György Káldy-Nagy, *Szulejmán*, Budapest, 1974; P. Fodor, *Ottoman policy towards Hungary. 1520-1541*, în *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricarum*, Budapest, XLV, 1991, 2-3.

¹⁹ Pentru demersurile diplomatice ale Habsburgilor la Poarta Otomană și poziția sultanului în raport cu pretențiile lui Ferdinand, vezi K. Nehring, *Austro-Turcica. 1541-1552. Diplomatiscche Akten des habsburgischen Gesandtschaftsverkehrs mit der Hohen Pforte im Zeitalter Süleymans des Prächtigen*, München, 1995, doc.1, p. 1-5, doc. 2, p. 15-16, doc. 3, p. 19-20, doc. 4, p. 22-23.

²⁰ Pentru negocierile dintre Ferdinand de Habsburg și regina Isabella, vezi R. Goos, *op.cit.*, p. 91-94; O. Tătar, *Aspecte internaționale ale constituirii Principatului Transilvaniei*, p. 135-144.

²¹ Aceste date se desprind din raportul lui Martinuzzi în fața Dietei Transilvaniei de la Târgu Mureș, din ianuarie 1542 (vezi Sándor Szilágyi, *Erdélyi országygyűlési emlékek*, vol. I, Budapesta, 1875, doc. XXIV, p. 77-78) și din scrisoarea adresată de Isabella, la 17 octombrie 1541, regelui Poloniei (textul scrisorii la P. Fodor, *op. cit.*, p. 327).

²² Rodica Ciocan, *op. cit.*, p. 154-155, 160.

Turda, din august 1544, prima la care au participat stările privilegiate din Ardeal, din comitatul Timișului și din comitatele din *Partium*²³. În același timp, pe fondul amplelor dispute interne, ai căror protagoniști au fost episcopul și regina-mamă Isabella²⁴, Transilvania nu va fi în stare să promoveze o politică unitară și consecventă în raport cu cele două state, Austria și Imperiul Otoman, state de care depindea soarta sa.

În perioada pe care o avem în discuție politica lui Ferdinand față de Transilvania a avut drept bază tratatul de la Gilău, încheiat la 29 decembrie 1541 între reprezentanții Vienei și Transilvaniei, în numele lui Ferdinand și al reginei-mame Isabella. În spiritul păcii semnate în 1538 la Oradea, tratatul de la Gilău prevedea, în mod amănunțit, cedarea Transilvaniei și coroanei regale ungare regelui Ferdinand I de Habsburg²⁵. După patru ani de la prima încercare se părea că, în sfârșit, transferul se va produce. Ferdinand a crezut în acest tratat, ratificându-l în aprilie 1542 după ce, în primele luni ale anului acceptase solicitarea transilvănenilor de a recunoaște rânduielile (juridice și sociale) din provincie și le primise supunerea.

Doi factori importanți au făcut ca proiectul să eșueze:

- atitudinea reginei Isabella, incapabilă să vadă dincolo de moment, oscilantă și fricoasă. Ca și cu un an înainte, și acum ea condiționa transferul de putere de prezența trupelor imperiale în Ungaria. Așa se explică faptul că va ratifica tratatul abia în august 1542, după ce Dieta imperială aprobase expediția lui Joachim de Brandenburg în Ungaria pentru eliberarea Budei. Numai că expediția a fost un eșec și din acest moment regina a stopat, cuprinsă de spaimă, tensiune amplificată și de presiunile domnului Moldovei asupra Ardealului, orice încercare de transfer a Transilvaniei către Ferdinand²⁶;

- acțiunea sistematică, duplicitară, a episcopului Martinuzzi. Dornic de putere personală, foarte abil de altfel, episcopul a lucrat sistematic pentru a transforma Transilvania și *Partium*-ul într-un stat autonom pe care să-l guverneze personal, în numele regelui-minor²⁷.

Speculând tot ce se putea (atmosfera ostilă a transilvănenilor față de Habsburgi, contextul extern defavorabil țării, inconsecvența și incapacitatea regelui etc.), Martinuzzi a reușit două lucruri majore, ambele în defavoarea demersului vienez:

- sporirea continuă a puterii sale, consfințită de fiecare dată de Dieta provinciei. Dieta de la Târgu Mureș, din ianuarie 1542, îi recunoaște titlul de guvernator și tezaurar, iar Dieta de la Turda, din 1544, pe cel de judecător suprem²⁸;

- izolarea reginei și apropiaților săi, dar mai ales înșelarea Porții Otomane cu privire la jocul său duplicitar. Mutarea reginei la Alba Iulia în 1542 i-a permis o mai atentă supraveghere a acesteia, iar expedierea tributului către Poartă, în 1543, a liniștit apele la Istanbul în ceea ce-l privea²⁹.

Ferdinand, prin agenții săi în Transilvania, a înțeles, încă de la sfârșitul anului 1542, jocul adevărat al episcopului³⁰. Campania otomană din Ungaria, din 1543, a spulberat orice încercare politică a Habsburgilor față de Transilvania. Ferdinand a înțeles că nu putea avea Transilvania separat de stăpânirea Ungariei (evenimentele din 1551-1555 vor confirma acest lucru), că nu va putea stăpâni vreodată Ungaria fără a deține, în prealabil, coroana „Sfântului Ștefan”, act care îi asigura în fața creștinătății legitimitatea.

Dacă în 1544 Ferdinand, cuprins în disputa dintre împărat și papă, trece problematica ungară pe planul al doilea al preocupărilor sale politice, în anul următor își canalizează întregul efort diplomatic la Istanbul în negocieri cu otomanii. Contextul era favorabil apropierii între Transilvania și Viena³¹. Numai că Dieta de la Turda, din aprilie 1545, legiferează, la presiunea lui Martinuzzi,

²³ S. Szilágyi, *op. cit.*, doc. XXXV, p. 188-190.

²⁴ Pentru disputa dintre episcopul Martinuzzi și regina Isabella, vezi Andrei Veress, *Isabella Királyné. 1519-1559*, Budapest, 1901; Og. Utjesenovic, *Lebensgeschichte des Kardinals Georg Utjesenovic*, Wien, 1881; S. Barabas, *Frater György, Pozsony, 1885*; László Makkai, *Histoire de Transylvanie*, Paris, 1946, p. 129-134; Hóman Bálint, Szekfű Gyula, *Magyar történet*, vol. III, Budapesta, 1938, p. 43-47.

²⁵ Textul tratatului la R. Gooss, *op. cit.*, doc.18, p. 90-110.

²⁶ Rodica Ciocan, *op. cit.*, p. 150-162.

²⁷ Cristina Feneșan, *op. cit.*, p. 92-94.

²⁸ S. Szilágyi, *op. cit.*, doc. XXXV, p. 188.

²⁹ G. Müller, *Die Türkenherrschaft in Siebenbürgen. Verfassungsrechtliches Verhältnis Siebenbürgens zur Pforte. 1541-1688*, Sibiu, 1923, p. 12-13.

³⁰ Cristina Feneșan, *op. cit.*, p. 92; R. Gooss, *op. cit.*, p. 110-111.

³¹ Vezi O. Tătar, *Europeni și otomani în Evul Mediu. Realități politico-diplomatice și militare. Studii*, Sibiu, 2003, p. 89-95.

desprinderea definitivă de Ferdinand I de Habsburg, ca de un rege al Ungariei, ridicându-i acestuia ultimele drepturi: dreptul de a da proprietăți și pe cel de justiție supremă³². Ferdinand nu va uita niciodată atitudinea lui Martinuzzi, plătindu-i-o din plin în 1551 când a ordonat uciderea sa.

În concluzie, Habsburgii au conștientizat faptul că, în ultimă instanță, obținerea Ungariei este o chestiune de durată, imposibil de rezolvat dintr-o dată, că, pe moment, negocierile diplomatice, banii și o solidă prezență militară în teritoriile controlate deja în nordul Ungariei sunt soluția. Habsburgii s-au convins că singurele modalități de a-și asigura stăpânirea asupra Transilvaniei erau, de acum, continuarea tratativelor cu familia regală de aici (vulnerabilă, străină ca spirit și interes de această provincie) și intervenția militară la momentul oportun.

OCTAVIAN TĂTAR

³² S. Szilágyi, *op. cit.*, doc. II, p. 217.